

Autizmo supratimas ir atpažinimas

Milita Akambakienė, logopedė-specialioji pedagogė ekspertė,

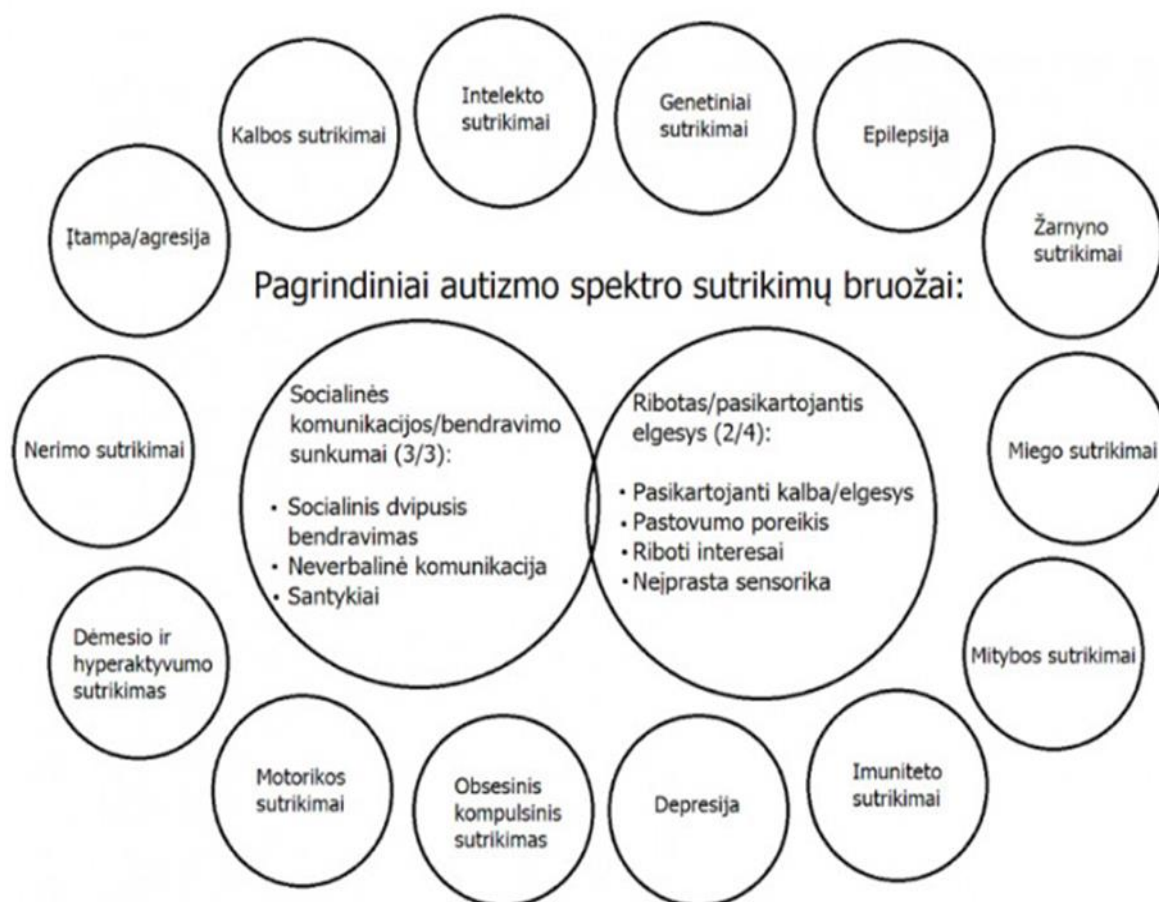
Ką turi žinoti apie autizmą paprastas žmogus? Egzistuoja daugybė klaidingų įsivaizdavimų, faktų, kai kalbame apie autizmą.

Taigi, kas tas autizmas? Jeigu trumpai, autizmas – tai sutrikimų grupė (ASS).

Svarbu žinoti, jog nėra dviejų absoliučiai vienodų ASS turinčių žmonių. Vieniems simptomai išreikšti labai stipriai, tuo tarpu kitiems jie gali būti beveik nepastebimi. Dėl to, kad autizmo požymių "rinkinys" kiekvienam skirtingas, sunku tiksliai suprasti ir atpažinti šį sutrikimą.

Autizmas – tai neurologinis raidos sutrikimas, kuris labiausiai paliečia kalbos ir bendravimo, socialinių įgūdžių ir elgsenos vystymąsi. Šis sutrikimas įtakoja tai, kad žmogus kitaip bendrauja, jaučia bei suvokia pasaulį. Svarbu suprasti, kad :

- autizmas ne liga, juo nesergama,
- autizmas neužkrečiamas,
- šis sutrikimas gali stipriai įtakoti gyvenimo kokybę,
- tokia būklė tęsiasi **visą** gyvenimą,
- šiam sutrikimui nėra būdingi tipiški išoriniai fiziniai bruožai.

(panaudota iš asociacijos „Lietaus vaikai“ archyvo)

Pagrindiniai sunkumai, su kuriais susiduria žmogus, turintis ASS

Komunikacijos, kalbos suvokimo sunkumai

- keistas kalbėjimo tonas, ritmas, intonacijos
- klausimų ar atskirų frazių kartojimas (echolalija)
- sunkumai išreiškiant save žodžiais, išreikšti savo poreikius
- sunku suprasti humorą, sarkazmą, ironiją, „skaityti tarp eilučių“
- sunku suprasti ir perskaityti kito emocijas veide, kūno kalbą
- vaizdinę informaciją suvokia geriau nei žodinę
- maždaug trečdalis asmenų bendrauja tik alternatyvios komunikacijos pagalba

Sunkumai socialinėse situacijose

- sudėtinga užmegzti pokalbį
- sunku susirasti draugų
- gali nesuprasti, kad tam tikroje aplinkoje kalbėti tam tikromis temomis nepriimta
- jiems neretai sunku žiūrėti į akis, sėdėti ramiai ar tiesiog „palaikyti“ pokalbį kūno kalba
- atsiriboja nuo aplinkos dirgiklių, arba sutelkia dėmesį į jam įdomią veiklą (užsidaręs „savo pasaulyje“).
- sunku žaisti komandinius, grupinius, vaizduotės žaidimus (pvz.: vaikai nežaidžia „namais“, „daktarais“)

Sensorinės problemos

Klausa, rega, lytėjimas, uoslė, skonis gali būti labai jautrūs, arba atvirkščiai – mažiau jautrūs nei įprasta:

- gali dirginti garsai, ryškios spalvos, tam tikri drabužiai, kvapai. Ir tai gali sukelti fizinį skausmą, paniką ar baimės priepuolį;
- kai kurie gali būti mažiau jautrūs fiziniam skausmui;
- gali vengti prisilietimų arba atvirkščiai – nejausti kito žmogaus asmeninės erdvės ir per arti būti pokalbio metu, liesti nepažįstamą žmogų;
- jiems sunku sukaupti dėmesį. Jie girdi viską iš karto – aplinkinių balsus, ventiliatoriaus ūžimą, žingsnius gatvėje, vėją už lango ir t.t.

Stereotipiniai judesiai

- lingavimas pirmyn atgal
- garsų ar frazių kartojimas
- plojimas, plasnojimas rankomis
- spragsėjimas pirštais
- šokinėjimas
- dainavimas ar niūniavimas

Struktūros, rutinos poreikis

Jie gali:

- labai griežtai laikytis tam tikros veiksmų sekos, dienotvarkės
- būti stipriai prisirišę prie kokių nors daiktų
- dėlioti daiktus tam tikra tvarka (pvz. žaislus dėlioti į liniją ir pan.)
- gali būti sunku prisitaikyti prie pasikeitimų

Kitaip išreikšta empatija

- jiems sunku atpažinti, suprasti kitų emocijas, kaip ir tinkamai išreikšti savąsias

- jų emocijos nebūna „tarpinės“ – jei jie nuliūdę, tai jie yra absoliučiai nuliūdę, besisielaujantys ar įsiutę. Tai veda prie neadekvačių reakcijų ir didelių socialinių nesusipratimų.

Pastovus palydovas – stresas

Dėl įvairių aukščiau išvardintų sunkumų, stresas yra pagrindinė ASS žmonių problema. Pasaulis tarsi nepritaikytas jiems. Situaciją pablogina negebėjimas tinkamai bendrauti. Jie suvokia savo sunkumus. Gali atsirasti baimė, kad nepasiseks, nepavyks. Visa tai sukelia dar daugiau streso, kuris dažnai pasireiškia pykčio priepuoliais, nepageidaujamu elgesiu ir grįžimu prie besaikės savistimuliacijos.

Autizmo spektro sutrikimų atvejais maždaug pusė tėvų pastebi neįprastą vaiko elgesį sulaukę 18 mėnesių, o jau po 24 mėnesių 80% tėvų atkreipia dėmesį į nukrypimus (Landa, 2008). Kreipkitės į specialistus, jeigu:

- iki 12 gyvenimo mėnesių vaikas dar neguguoja (t.y. netaria „agu“ ar pan.garsų).
- iki 12 mėnesių negestikuliuoja (nerodo daiktų, nemojuoja atsisveikindamas ir pan.).
- iki 16 mėnesių netaria žodžių, garsažodžių.
- iki 24 mėnesių spontaniškai nepasako dviejų žodžių frazės (išskyrus echolaliją).
- jei bet kuriame amžiuje prarandama kokia nors kalbos ar socialinių įgūdžių dalis.